

21
D. D.

*DISSERTATIONEM,
OBSERVATIONES CONTINENTEM*

CIRCA

**ΔΕΝΔΡΟΛΑΤΠΕΙΑΝ
VETERUM QUARUNDAM GENTIUM,**

Venia Amplisf. Ord. Philos. Aboënsf.

P RÆS I D E

Mag. JOH. BILMARK,

MIST. ET PHILOS. PRACT. PROFESSORE REG. ET ORDIN.

Publice PRO GRADU exhibit

ISAACUS WADELL,

SMOLANDUS.

In Audit. Maj. d. XVI Novembr. 1796.

H. A. M. S.

ABOË, TYPIS FRENCKELLIANIS.

PRÆFATIO.

Maximam omnino esse præstantiam Intellectus humani, facultatis illius animæ nostræ, qua rerum non solum ideas nobis formamus, sed eas quoque inter se comparamus, objectorumque ad nos et nostram conditionem relationem detegimus, nemo, secum habitans, facile negabit; docet tamen experientia, facultatem istam, nisi proba accesserit cultura, parum adeo valere, ut multi in meridiana cæcutire luce haud immerito putentur. Cujus rei cum plura adferri possent argumenta, tum illud est evidensissimum, quod quum Deus, quæ summa est Sua in genus humanum bonitas, se intellectui nostro nuspian reliquerit *αἰδίητος*, inde tamen ab infantia mundi fuerint homines, in sensuum externorum judicio ita acquiescentes, ut, quem oculis suis usurpare non possent, Dei existentiam alii negarent, alii vero in dubium vocarent; rationem suam, per rerum creatarum cognitionem veluti per scalam ad Dei agnitionem eos deducentes, contumescere jubentes. An his minus illi peccaverint, qui hinc rerum creatarum utilitatem, inde suam impotentiam absque harum ministerio et adjumento quidquam boni percipi-

cipiendi experientes, res creatas instar totidem Numinum habuerint, alii dijudicent. Eam tamen fuisse quorundam vecordiam, cum Historia docet, tum his versibus subinnuit PRUDENTIUS: *Quicquid bimus, pelagus, cælum, mirabile gignunt . . . Id dixere Deos, colles, freta, flumina, flamas* (a). Ita quidem Gentiles, licet non omnes, qua partem tamen majorem crediderunt Deum existere, nec eundem colere prorsus intermisserunt, hoc folo errore titubantes, quod cuinam Enti dignitas Summi Numinis sit asferenda, certas apud se constitutas non habuerint rationes. A qua etiam sententia CICERONEM non fuisse alienum invenio, utpote asferentem: *Nullam esse gentem neque tam immanuetam, neque tam feram, quæ non, etiamsi ignoret, qualem Deum habere deceat, tamen babendum sci- at* (b). Per eorum certe cum supinam negligentiam, tum aliis assentiendi facilitatem est factum, ut quicquid non solum præstans esset, sed peculiarem modo haberet speciem, admirationem eorum, in cultum religiosum sensim conversam, excitaret; atque hunc late adeo patuisse, ex antiquis edocemur Historiarum monumentis, ut *arboribus* etiam venerationem Deo debitam exhiberent: qua de re nonnullas in præsenti dissertatione adferam observationes, felicem me judicaturus, si B. LECTOR in meliorum partem eas interpretetur.

(a) Vid. Lib. I. contra Symmach. p. 269.

(b) Vid. Lib. I. de Legibus.

§. I.

Quid sibi velit verbum Græcum, quod dissertationis hujus rubrum præ se fert, qui linguae illius delicias vel primis degustaverit labiis, fugere potest neminem. Sci-

licet Δένδρον arborem, λατρεία autem, a λατρεύειν servire descendens, indicat cultum ac venerationem, qualem Dominu suo præstare solet servus; adeoque Δενδρολατρεῖα significat eam hominum quorundam animi levitatem, qua arboribus religiosum quendam et Deo soli proprium cultum tribuere non dubitarunt. Originem hujusmodi cultus hanc ferme fuisse existimamus: Simplices homines et ex nimia tam sui quam rerum circumstantium ignorantia laborantes, dum inter arbores oberrarunt, earumque alias viderunt sapidissimos sibi fructus sua veluti sponte præbentes, alias rursus contra tempestatum injurias et ferarum rabiem tuti sibi sub suo tegmine præstantes latibula, alias stupenda sua proceritate versus cœlum exorrecta suos ramos, suaque exferentes cacumina, in pronam horum spectaculorum versi sunt admirationem, et quantum se ipsos amarunt, tantum quoque pretium, in cultum religiosum deinceps versum, hisce statuerunt corporibus. Accessit meticulosis præsertim inter proceras arbores in opacis lucis ac nemoribus (*a*) ambulantibus, horror, ab eis facer habitus, quod ipsis repente superveniret, quare imaginationis suæ lusibus veluti fascinati, in suum induxerunt animum, se modo vidisse, modo sensisse genios quosdam, qui autem et quales hi fuerunt, enarrare non valuerunt. Qualem perversam olim fuisse gentilium persuasionem quis miretur, dum in Christianorum, meliora licet edocitorum, scriptis orthodoxis mentio injicitur Deorum Sylvestrium (Skogsrän), ut ad Chimærarum classes referendorum, ita in talibus libris nequaquam nominandorum.

(*a*) Hinc SENECA Epist. XLI: *Si tibi occurrit vetustis arboribus et solitam altitudinem egressis frequens lucus, illa proceritas sylvæ et secretum loci et admiratio umbræ fidem Numinis facit.*

§. II.

Enimvero antequam ad argumentum propositum accedimus, Δευδελατρείαν apud diversas gentes consideratur, observamus, quod arbores promiscue omnes non eodem honoris loco veteres habuerint gentiles, præcipuum preium fagis, quercubus, taxis, fraxinis, abietibus, alnis, ulmis, aliisque similibus statuentes. Inter ceteras autem ex eorum opinione eminebat et peculiari honore colebatur *Quercus*, in omnibus fere terris, saltē in quibus viguit Δευδελατρεία, frequens, quippe quæ dotibus naturæ suæ ceteras arbores longe antecellere putabatur. Sive enim longævitatem ejus, sive duritiam, sive proceritatem, sive extensorum ramorum amplitudinem, sive venusta folia, sive denique gratissimam, quam fessis animantibus præbet, umbram spectemus, multis aliis arborista censetur præstantior, Jovi proinde, Deorum gentium supremo, dicata. Notum quoque est, veteres in ea versatos tuisle opinione, memorabilia et insignia majorum facta ad *quercus* plerumque accidisse (*a*); quare etiam huic arborum speciei Divinitatis quidquam inesse, sibi quam certissime persuaderunt; nam nulli arbori cerebrius sacrum aut Divinum aliquid adscribitur, quam querui (*b*). Hinc quoque arcetenda est ratio, cur speciatim Δευδελατρείας in antiquissimis Scriptis passim fiat mentio.

(*a*) Vid. imprimis PASCHALII *Traetat. de Coronis Lib. VII.*
C. 13.

(*b*) Ita observat *vetus Scholiaies ad PAPINI Lib. IX.*
Thebaid. v. 586.

§. III.

Quamvis populus Israëliticus, et rationem et insuper Revelationem vitæ duces habens, majori proinde cognitionis

tionis copia, quam ceteræ gentes, olim fuerit instructus; vestigia tamen Δευθεολατρεῖας in illius occurunt Historia. Ipsos Patriarchas, ob vitæ sanctitatem celebres, arbores ac lucos in deliciis habuisse, constat: imo lucos ante Patriarchæ Abrahami ævum ad actus religiosos fuisse adhibitos, ex nominibus *More* ac *Mamre*, Gen. XII: 6, XIII: 18 occurrentibus nonnulli colligunt Eruditi (a). Speciatim de eodem legimus Abrahamo, quod ad Berscheba accedens, arbores ibi plantaverit, altarique ibidem posito, Nomen Domini invocaverit Gen. XXI: 33; scilicet simplici illa ætate, lucis et nemoribus, loco templorum utebantur. Absit enim a fano quovis, ut præsumeret, vel Patrem hunc fidelium vel præcipuos suos liberos ac nepotes, apparitionibus quippe Dei et cum eo colloquiis in vera religione confirmatos, quidquam Divinitatis arboribus aut lucis tribuisse. Innoxium autem hoc institutum postea corruptit superstitione; fando enim audiverant illius posteri et vicini populi, Deum Patriarchis sub opacis arboribus saepe apparuisse, sacrificiaque sub earum umbra frequenter ei oblata fuisse; in eam igitur prolapsi sunt sententiam, Numen quoddam arboribus insidere: quare sub frondoso horum tegmine potius, quam in apricis locis, cultum Divinum instituere iategerint. Hanc populi Isrælitici in Δευθεολατρεῖα pronitatem, ex consortio cum gentilibus plurimum confirmatam, Deus tempestive cohibiturus, eidem in Terram Canaan ingressuro severe præcepit, ut lucos et arbores superstitione cultas excinderet, Deut. XII: 3; quo tamen ipso impedire non potuit, quin cultus arborum in animis Isrælitarum, populi ipsa pertinacia pertinacioris, altas adeo radices ageret, ut juxta Templum Hierosolymitanum lucos haberent, idolis suis sacros, et arboribus sacerdotes, *Lucorum Prophetas* dictos, constituerent, ceu ex I. Reg. XVIII. 19. colligere licet.

(a) Vid. Læm. Itinerarium sacrum Lib. I. p. m. 63.

§. IV.

Celebrantur quidem veteres Ægyptii tum ob eximiam suam scientiarum et artium peritiam, tum etiam propter religionis studium (*a*); quam tamen posteriore laudis partem eo minus promeruisse videntur, quod constet, eos et a vero Dei cultu fuisse alienos, et de cultus religiosi objecto sententias prorsus diversas inter se fo- visse. Nam vesana, si fides Scriptoribus habenda, eorum fuit supersticio, ut non solum varia animalia, tam cicura, quam fera, sed quædam etiam vegetabilia haberent sacra. Saltem hanc locordiam in mordacissima Satyra eis objicit JUVENALIS: *Porrum et cepe nefas violare ac frangere morfu* - - - *O! Sanctas gentes, quibus haec nascuntur in bortis* - - - *Numina* (*b*). Imo memoriæ prodit PLUTARCHUS, quod cepas inter Deos jurejurando habuerint Ægyptii (*c*). Attamen non obstante ista in olera religione, Ægyptii non dubitarunt, illa a se sedulo culta, in vitæ sustentationem consumere.

(*a*) Vid. HERODOTI *Libr. Histor. Cap. 37.*

(*b*) Vid. *Satyr. XV. Libr. V. v. 9 et seq.*

(*c*) Vid. *Libr. de Iride et Osiride.*

§. V.

Sicut ab Ægyptis scita haud pauca mutuo sumserunt veteres Græci; ita etiam quædam Δευτελατεῖας vestigia apud hos invenimus. Inter arbores autem celebratisimas primum ex eorum opinione locum obtinuit Samia Vitex (perhibent vero viticem fuisse salicis genus), quam Græci Αύγον vocarunt, et cui in Junonis Samiæ festo, ut rei sacræ, tribuerunt præcipuum locum (*a*). Post hanc ætate secunda habebatur *Quercus Dodonæa*, a solo natali, Dodone, urbe Pelasgica, dicta; quam arborem Jovem incoluisse, atque

atque ex eadem oracula edidi se, finxit antiquitas, sicut ex HOMERO discimus, ita canente: Τὸν δὲ τοῦ Δωδώνην φάτω βίημενα, ὅφεα θεοῖς . . . Εν δέος ωψόμοιο Διὸς βέλην
ἐπανέστη, id est: *Ipsum autem in Dodonem dicebat ivisse*,
ut Dei . . . *Ex queru alta Jovis consilium audiret (b)*;
cui concinit VIRGILIUS: *Nemorumque Jovi quae maxima frondet;* . . . *Aesculus, atque habitæ Grajis oracula quercus (c)*.
Alias tacemus arbores, a Græcis olim magni factas, so-
lummodo observantes, quod quum luci passim in Græ-
cia esent Ianæ sacrati, vix minorem his, quam præ-
sumtæ Dryæ cultum præstiterint. Ad Δευδολατρέαν Græ-
corum imprimis pertinuit *Dryadum et Hamadryadum cul-
tus*, quas nymphas quidem crediderunt, sed cum quer-
cubus intime adeo unitas, ut cum his et nascerentur et
interirent, ceu testatur CALLIMACHUS (d).

(a) Vid. Mythologiæ Scriptores passim, quorum tamen nonnulli contendunt, viticem Baccho fuisse sacram.

(b) Vid. *Odys. T. v. 296.*

(c) Vid. *Libr. II. Georgic. v. 16.*

(d) Vid. *Hymnum in Delum citat. in Natalis Comitis Mythologia p. 464.*

§. VI.

In veteri etiam Historia Romana passim occurunt varia Δευδολατρέα monumenta. Generatim fatetur PI-
BUS (a), quod arbores fuerint Numinum templa, priscoque
ritu simplicia rura etiam tunc præcellentem arborem Deo di-
cent, nec magis auro fulgentia et ebore simulacra, quam
lucos et in ipsis silentia ipsa adoremus. Memorandus præ-
cipue venit lucus, Marti facer, in quo Numitoris filia,
Rhea SYLVIA inclusa, gemellos Romulum & Remum e-
nixa legitur, a quo etiam *Luceres*, teste PLUTARCHO (b),
fue-

fuerunt cognominati. Sacer adeo hic lucus habebatur, ut in eum multi, quibus gravior imminebat poena, velut in sanctum asylum confugerent, quos violare piaculum duxerunt ceteri cives, festo in honorem hujus luci instituto. Erat ibidem quoque sacra *Cornus*, ad quam, ut per traditionem acceperant Quirites, Romulus, adhuc puer, se exercere consueverat, a posteris religiose culta (c). Pari loco a Romanis habebatur lucus sub Aventino monte consitus, de quo ita canit OVIDIUS: *Lucus Aventino suberat niger Ilicis umbra . . . Quo possis viso dicere numen inest* (d). Fuerunt quoque Festa Romanorum, *Lucaria* dicta, quae in luco celebrabant, qui permagnus fuit inter viam Salariatam et Tyberim, pro eo, quod victi a Gallis, fugientes ex prælio se ibidem occultaverint (e). Imo tanta lucorum reverentia animis Romanorum insedit, ut eorum milites, quamvis in peregrino et hostili essent solo, lucum tamen ad Massiliam urbem plantatum, dum hanc obsidione cinxerat JULIUS CÆSAR, ad hujus mandatum extirpare detrectaverint, veriti, ne violatorum numinum experirentur poenas. *Sed fortis* (ita cecinit LUCANUS) *tremuere manus, motique verenda . . . Majestate loci, si robora sacra ferirent . . . In sua credebant reddituras membra secures* (f). Nec ausi fuissent, opus hoc aggredi, nisi Cæsar ipse quercum excidisset, suoque ita docuisset exemplo, se illætum id suscepisse negotium.

(a) Vid. *Histor. mundi Libr. XII. Cap. I.*

(b) *In Romulo.*

(c) Vid. PLUTARCH. *in Romulo.*

(d) Vid. *Fastor. Libr. III. v. 295 seq.*

(e) Vid. *Sext. Pomp Festi Libr. de verborum significatione.*

(f) Vid. *Libr. III. Pharsal. v. 429 seq.*

§. VII.

Transitum a Romanis ad veteres Gallos facientibus, varia quoque inter eos cernere licet Δευδελωτειας spectacula.

cola. Fatetur JULIUS CÆSAR: *Nationem omnem Gallorum esse admodum deditam religionibus (a)*, id est suis; speciatim vero constat, eos arbores ceu totidem Deos in suis lucis coluisse, quod manifestum est ex iis quæ de Druidibus Gallorum memoriae prodiderunt STRABO, MELA aliique Scriptores. Imo cruentam hanc fuisle Δευθοδατησιν ex eo patet, quod ad has arbores hostias humanas, peregrinos præcipue et alienigenas, immolare conveverint; quam in rem ita cecinit LUCANUS: *Omnisque humanis lustrata cruentibus arbos (b)*. Quem quidem cultum debuerunt Druidibus, viris maximæ inter eos dignitatis, et arboribus, præcipue quercubus, a quibus nomen accepisse putantur, Divini quid tribuentibus. Quare etiam PLINIUS: *Nihil babent Druidæ, ita siros appellant Magos, viro et arbore, in qua gignitur, modo sit robur, sacratus (c)*. Posteriorum quoque hujus populi animis diu inhæsit opinio de divinitate arborum, ad quas proinde vota in rebus dubiis non raro concipiebant; a qua superstitione ad saniores mentem non nisi longo post tempore et severiori interposita disciplina Ecclesiastica deduci potuerunt Christianam amplexi religionem. Fidem dictis inter alios facit REGINO: *illos per tres annos ad paenitentiam fuisse condemnatos commemorans, qui votum ad arbores fecerint (d)*.

(a) Vid. *Libr. VI. de Bello Gallico Cap. XV.*

(b) Vid. *Libr. III. Pharsal. v. 404.*

(c) Vid. *Histor. mundi Libr. XVI. Cap. 44.*

(d) Vid. *Libr. I. de Disciplina Ecclesiastica Edit. BALUZIE p. 143.* Imo nominantur etiam passim arbores votivæ.

§. VIII.

Gallis ob cultum arborum non minus famosi fuerunt veteres Germani, qui, ut memoriae prodit CORN. TACITUS, *luos ac nemora consecrant, Deorumque nominibus appellant Secretum illud, quod sola reverentia vident (a)*, aditu scilicet

cet in hoc penetrale sacerdotibus solis patente. Cui consentit AGATHIAS, asserens: *arborum illis cultum esse et amnum, collumque et vallum (b)*. Imprimis fuerunt persuasi, quod qui antiquas arbores in lucis cædere non dubitarent, vindictam læsi numinis statim experirentur; quod colligitur ex CLAUDIANI descriptione lucorum Germaniæ in sylva Hercynia, ita canentis: *Ut procul Hercyniæ per vasta silentia sylvæ - - - Venari tuto liceat, lucosque vetusta - - - Religione truces, et Robora Numinis instar - - - Barbarici nostræ feriant impune bipennes (c)*. Truculentum autem hunc cultum vocat Poëta, quod in honorem Deorum nemoralium non tantum omnis generis animalia, sed etiam in gravioribus casibus homines immolarent. Perhibet enim TACITUS, quod Germani ad lucorum aras mataverint tribunos ac primorū ordinum Centuriones, quos in clade Variana ceperant (d). Frequentius vero Candelas in sacris accendebant nemoribus, quam cultus religiosi speciem per longum tempus invaluisse, et Imperatoris CAROLI M. ævo in viridi adhuc usu apud illos fuisse, constat ex quodam ejus Capitulari, in quo statutum legitur: *De arboribus, vel petris, vel fontibus, ubi aliqui stulti Luminaria vel alias observationes faciunt, omnino mandamus, ut iste pessimus usus et Deo execrabilis, ubiquecumque invenitur, tollatur et destruatur (e)*. Tacemus speciales arbores et lucos Germaniæ, ob cultum illis et in eis præstatum celebriores, ab aliis (f) quippe pridem commemoratos.

(a) Vid. *Libr. de moribus Germaniæ Cap. IX.* p. m. 418.

(b) Vid. *Histor. Libr. I.*

(c) Vid. *Libr. I. in laudibus Stiliconis v. 228 seq.*

(d) Vid. *Annal. libr. I. Cap. 61 p. m. 95.*

(e) Vid. BALUZII *Capitul. Reg. Franc. Tom. I. libr. VII.*

(f) Vid. J. C. DITHMARI *Notas in Taciti Germaniam p. 59 et citatos ibidem Auctores.*

§. IX.

Nec a Δευδολατρίᾳ vitio veteres Scandinaviæ incolas fuisse alienos, Historica satis docent monumenta. Habuerunt enim lucos sacros, *Helgalundar* ab ipsis nuncupatos, inter quos eminuit *Odenslund*, lucus Odino Deo facer prope Upsaliam, qui in ea fuit veneratione, ut singularē arbores ex sanguine immolatorum animalium censerentur sacræ, unde vetus Poëta Svecanus: *All then quist i Lunden war Trodde the belig wara* (a). Eo quippe dementiae processerant, ut ex omni animali novem capita Diis suis, lucorum incolis ac præsidibus immolarent, quorum sanguine eos placari, crediderunt (b). Delectum vero quendam animalium immolandorum non habuerunt, canes promiscue cum hominibus in lucis suspendentes (c). Perplacuit adeo abominabilis Δευδολατρία Majoribus nostris, ut species cultus hujus post introductam religionem Christianam remaneret, quæ occasionem dedit statuto: *Angin skal Afgudom blota oc Ångin a lundir ällå stena troa, id est Nemo idolis sacrificet, nemo in lucos aut saxa credat* (d). Plura vero in hanc rem adferre, prohibet rerum mearam habitus; quæ autem in medium nunc sunt allata, legens, mecum supplex venerabitur summam Dei bonitatem, qui clarissimam Sui notitiam, felicitatis omnis pronubam, nobis clementissime concessit.

(a) Vid. SCHEFFERI *Upfal.* p. 33.(b) Vid. ADAMI BREMENSIS *libr. de situ Daniæ etc.* Cap. 94 p. m. 62.(c) Vid. *libr. modo citat.*(d) Vid. *leges Upland.* Tit. I. Cap. I.